

Thiết kế dự án hiệu quả: Niềm tin và Thái độ Thói quen tư duy

Tính cách của con người có thói quen tư duy

Mặc dù có nhiều thông tin trên các chương trình quảng cáo thương mại về việc cải thiện tư duy nhưng đa số các chuyên gia trong lĩnh vực này đồng ý rằng có rất ít các kĩ năng tư duy có thể được áp dụng chung cho tất cả các môn học (Wegerif, 2002). Phân tích một bài thơ khác với phân tích các dữ liệu thống kê, và việc giải quyết một vấn đề về việc thải các chất độc hại khác với việc tìm ra cách sắp xếp các đồ đạc để có thể đi lại thuận tiện từ phòng này đến phòng khác. Tuy nhiên, thái độ và niềm tin nhất định hỗ trợ việc tư duy ở tất cả môn học. Arthur Costa và Bena Kallick (2000) gọi những thái độ này là Thói quen Tư duy, và chúng vượt trội hơn tất cả những phạm vi môn học truyền thống và có thể áp dụng đồng đều cho mọi lứa tuổi.

Costa mô tả năm tính cách của người thực hiện thói quen tư duy để giúp họ trở thành nhà tư duy tốt.

Khuyneh hướng

Nhìn chung, Khuyneh hướng có nghĩa là chúng ta có xu hướng muốn suy nghĩ cẩn trọng về một vấn đề họ đối mặt trong cuộc sống. Dĩ nhiên chúng ta có thể có quyết định nhanh chóng, nhưng thông thường họ có xu hướng sử dụng bất kể những nguồn tài nguyên nào có thể để sử dụng các kỹ thuật tư duy tốt.

Giá trị

Đặc trưng này cũng tương tự như khuyneh hướng, nhưng nó có liên quan nhiều hơn đến cảm xúc của một nhà tư duy. Các nhà tư duy, những người đánh giá cao tư duy phê phán, tin rằng chính những hoạt động thực hành như đo lường các khả năng khác, xem xét độ tin cậy của chứng cứ, lắng nghe các quan điểm đối lập là những rất có giá trị. Họ tin rằng loại tư duy này đóng vai trò quan trọng, hợp lý, và đáng để cố gắng nỗ lực thực hiện. Ví dụ như một học sinh khối lớp năm thực hiện bài trình bày về sự nhập cư, em tốn thời gian để phỏng vấn những người nhập cư tại địa phương bởi vì em muốn họ kể lại sự thật về những trải nghiệm của họ.

Sự nhạy cảm

Ngay cả khi rất thành thạo trong việc sử dụng các chiến lược và kĩ năng tư duy, việc sở hữu một kho tài liệu về chúng sẽ có ít giá trị nếu người ta không chú ý rằng một dạng tư duy nào đó chỉ thích hợp cho một nhiệm vụ tương ứng. Chẳng hạn như một học sinh đang thực hiện bài báo cáo nghiên cứu nên nhận ra rằng việc phân loại những ghi chép của học sinh đó sẽ giúp em có được một cấu trúc cho bài nghiên cứu của mình. Việc nhận ra đúng công cụ trí óc cho công việc là rất quan trọng cho việc tư duy có hiệu quả, và để làm được điều này đòi hỏi phải có sự nhạy cảm.

Năng lực

Giáo viên hầu như luôn chi phối được khả năng thực hiện các kĩ năng tư duy thích hợp của học sinh. Trong khi học sinh có thể không chọn việc sử dụng các kĩ năng tư duy mà các em có hoặc không theo xu hướng nào, ở những học sinh không có khả năng thể hiện những loại tư duy theo yêu cầu thì giá trị cũng như sự nhạy cảm sẽ có ích đối với các em. Học sinh ở mọi độ tuổi có thể phát triển khả năng của mình để so sánh và đối chứng các sự vật và quan điểm, tạo ra các tiêu chí để tổ chức các dữ kiện, và sử dụng các lí lẽ logic để thuyết phục những người khác. Lĩnh vực này thuộc về trách nhiệm của giáo viên, và mặc dù nhiều học sinh có thể phát triển những kĩ năng tư duy các em cần cho riêng mình nhưng cũng có nhiều học sinh không làm được điều đó nếu như không có sự hướng dẫn của giáo viên

Sự tận tâm

Tư duy là một việc khó. Đôi khi nó đòi hỏi phải từ bỏ niềm tin và thói quen lâu dài. Đôi khi tư duy có nghĩa là thừa nhận một thiếu sót và bắt đầu lại. Để có được thói quen tư duy sâu sắc và cẩn trọng đồng nghĩa với việc phải liên tục học các kĩ năng và kiến thức mới. Ví dụ những học sinh giỏi ở trường trung học cơ sở phát triển kĩ năng toán học không chỉ phục vụ cho cấp

học của mình mà còn bởi các em muốn trở nên giỏi toán hơn. Sự tận tâm không chỉ hàm nghĩa là mong muốn học hỏi, mà còn là làm những gì cần thiết để thúc đẩy việc học.

Costa and Kallick đã xác định 16 Thói quen tư duy quan trọng đối với việc tư duy hiệu quả. Những người có các thói quen này không chỉ có thể có khả năng suy nghĩ một cách sâu sắc mà còn chọn tư duy bằng cách đó. Những thói quen tư duy này được định hình bởi trí thông minh, tính cách, kinh nghiệm của mỗi người; đồng thời những người có khả năng trí tuệ để giải quyết vấn đề khi cần thiết cũng là nhờ có sự trợ giúp của những thói quen tư duy nói trên.

Sự kiên trì

Những học sinh và những ai có tư duy tốt và sẽ không bỏ cuộc khi dự án đang gặp khó khăn. Họ tìm cách vượt qua khó khăn bằng việc thử các kỹ thuật khác nhau hoặc dùng các kỹ thuật tự thúc đẩy bản thân.

Tiến hành quá trình

Những người tư duy tốt thường cẩn trọng. Họ tư duy những việc mà họ sẽ làm trước khi bắt tay vào thực hiện. Họ lập kế hoạch, dự đoán kết quả, và rồi giải quyết vấn đề. Họ giành thời gian thích đáng để phát hiện ra vấn đề trước khi tìm ra cách giải quyết vấn đề đó.

Lắng nghe người khác bằng sự thấu hiểu và đồng cảm

Những người có tư duy tốt thường là những người biết lắng nghe. Họ quan tâm đến những gì người khác vừa nói, và họ lắng nghe một cách cẩn thận để chắc chắn rằng họ hiểu thông tin được nghe một cách chính xác. Họ giữ ý kiến của họ cho đến khi họ nghe mọi người nói xong hết, thừa nhận rằng những người khác có thể có ý kiến và thông tin mà giúp họ giải quyết vấn đề và đưa ra quyết định.

Tư duy linh hoạt

Những người có tư duy linh hoạt thay đổi ý kiến của họ khi được tiếp cận với thông tin mới, chính xác, và mang tính phê phán, ngay cả khi thông tin mâu thuẫn với niềm tin vững chắc. Họ có thể thấy được bức tranh tổng thể cũng như những chi tiết quan trọng. Họ có thể hợp nhất thông tin từ nhiều nguồn khác nhau tại cùng thời điểm khi đánh giá độ tin cậy. Họ có thể rút ra một trong số các kỹ thuật khác nhau, sắp xếp và thay đổi khi cần thiết để hoàn thành những nhiệm vụ cụ thể

Siêu nhận thức

Những người có tư duy siêu nhận thức điều khiển được tư duy của mình bởi vì họ nhận thức được cách thức tư duy của họ. Họ lập kế hoạch cho vấn đề cần giải quyết và giám sát chất lượng công việc thực hiện theo kế hoạch đó. Khi hoàn thành dự án, họ xem lại và suy nghĩ về những điều họ có thể học được từ sự trải nghiệm đó.

Phấn đấu có được độ chính xác và rõ ràng

Sự tinh xảo - sự chú ý đến chất lượng và độ chính xác, và mong muốn tạo thật nhiều mặt tốt, tích cực, đẹp hay rõ ràng với khả năng của mình, đóng vai trò then chốt cho việc tư duy tốt. Những người suy nghĩ tốt nhận thức được các tiêu chuẩn nổi trội về chất lượng trong lĩnh vực của họ, và họ thực hiện chăm chỉ hết sức để tạo ra sản phẩm hợp với các tiêu chuẩn đó.

Đặt câu hỏi và đưa ra vấn đề

Tính tò mò đúng mực là điều thúc đẩy tư duy sâu sắc, chính những băn khoăn, thắc mắc đã lôi cuốn nhà tư duy vào một vấn đề phức tạp. Những người tư duy giỏi tìm ra vấn đề ở chỗ mà những người khác cho rằng đã thoả mãn, và họ nhận thức được lỗ hổng kiến thức của mình.

Áp dụng kiến thức đã học vào những tình huống mới

Những người tư duy hiệu quả sử dụng các kinh nghiệm và kiến thức của mình để hiểu các khái niệm mới bằng cách chú ý đến các đặc điểm tương tự và tạo ra các mối liên hệ. Họ thường nói, "Điều này nhắc tôi nhớ lại khi tôi ..." hoặc "Mô hình này trông thật giống như là ...". Họ thường mô tả các khái niệm bằng phép ẩn dụ và loại suy giúp họ tạo ra một khung cho các khái niệm không tương đồng.

Tư duy và truyền đạt rõ ràng, và chính xác -

Costa mô tả tư duy và ngôn ngữ như hai mặt của một đồng xu. Ông cảnh báo rằng ngôn ngữ mờ nhạt phản chiếu việc tư duy mờ nhạt. Đối với học sinh, chỉ có ý tưởng hay không thôi là chưa đủ ; các em phải giỏi về việc truyền đạt những khái niệm này đến những người khác, và điều này đòi hỏi sự chú ý cẩn thận đến cấu trúc và ngôn ngữ giải thích và mô tả.

Thu thập dữ liệu bằng tất cả các giác quan

Một phần để trở thành những người có tư duy linh hoạt là khả năng sử dụng một cách đa dạng các phương pháp để khám phá sự thật. Những người có tư duy tốt sử dụng thị giác, thính giác, vị giác, xúc giác, và khứu giác để làm nổi bật các quan điểm của mình và mở rộng cách thức suy nghĩ về thế giới xung quanh.

Sáng tạo, tưởng tượng, và đổi mới

Những người có óc sáng tạo nhìn thấy sự việc từ những khía cạnh khác nhau. Họ mở rộng các giới hạn của những gì có thể xảy ra và chấp nhận thách thức. Tuy nhiên tính sáng tạo bao hàm nhiều thứ hơn là việc nghĩ ra các ý tưởng khác lạ; nó cũng bao hàm cả việc nghiêm túc nhìn nhận công việc của những chính mình, khuyến khích người khác phê bình đánh giá, và làm việc liên tục để cải tiến về chuyên môn kỹ thuật và tạo ra những sản phẩm tốt hơn.

Phản ứng lại sự kinh ngạc và nỗi sợ hãi

Những người tư duy giỏi thường thích điều bí hiểm họ nhận thấy trong thế giới xung quanh mình. Họ nghiên cứu các vấn đề cần giải quyết và thấy được niềm vui trong việc tự tạo ra những bài toán đố. Họ tìm thấy những điều thật tuyệt vời và kinh ngạc trong những việc xảy ra hằng ngày cũng như trong các sự kiện chỉ xảy ra một lần trong đời.

Chịu trách nhiệm với rủi ro

Những người tư duy giỏi có một động lực gần như không thể điều khiển được để tiến ra ngoài lĩnh vực họ ưa thích. Những người thích mạo hiểm có trách nhiệm sử dụng kinh nghiệm và kiến thức của mình để cảm nhận được liệu một phương hướng hành động nào đó có đáng để mạo hiểm hay không. Họ háo hức nhận trách nhiệm mới và hằng hái học các trò chơi và kỹ năng mới.

Tìm kiếm tính hài hước

Những người có tư duy sáng tạo có được điều mà Costa gọi là "một cơ cấu ngẫu hứng của tư duy". Họ chú ý đến điều ngớ ngẩn và châm biếm trong thế giới xung quanh mình và thường có một cái nhìn độc đáo về các tình huống xảy ra hằng ngày. Họ thích chơi chữ và phát triển mạnh khả năng tạo ra sự tương đồng và ẩn dụ. Họ không quan trọng hoá vấn đề và tìm thấy niềm vui trong công việc.

Tư duy độc lập

Trong thế kỉ 21, các vấn đề đã trở nên quá phức tạp đến nỗi không ai có thể giải quyết chúng một mình. Costa và Kallick (2000a) giải thích, "không ai có thể xử lý tất cả các dữ liệu cần thiết để đưa ra quyết định then chốt; một người không thể xem xét nhiều khả năng như nhiều người cùng làm việc với nhau"(trang.11). Làm việc thành công với những người khác đòi hỏi học sinh phải thành thạo trong việc đưa ra ý kiến phản hồi, kể cả khen ngợi và phê bình mang tính xây dựng. Điều đó cũng đòi hỏi rằng học sinh phải tìm kiếm và chấp nhận phản hồi dựa trên những đóng góp của riêng mình đối với sự nỗ lực của cả nhóm.

Học tập không ngừng

Nội lực để trở thành người tư duy giỏi hơn và trở thành một người có ích hơn là bí quyết của việc học tập liên tục. Những người có thói quen tư duy luôn đảm trách các dự án mới và có được những kỹ năng mới. Dù họ có thể cảm thấy chần chừ về quan điểm của mình đối với một chủ đề, nhưng họ không bao giờ quá chắc chắn rằng họ không thể tiếp nhận thông tin mới và thay đổi tư tưởng của mình. Họ nhìn nhận các vấn đề như các cơ hội để học tập và tiếp tục rèn luyện tất cả các thói quen tư duy trong suốt cả cuộc đời.

Việc dạy các thói quen tư duy có nghĩa là dạy vượt ra ngoài chủ đề môn học của ngày đó. Điều đó có nghĩa việc tiếp cận mọi hoạt động học tập như là một bước tiến đến việc học độc lập và lâu dài. Nhiều học sinh có thể hoàn thành các hoạt động khi có động lực là sự trừng phạt hay các phần thưởng, những loại động lực học tập này làm giảm động cơ học tập đích thực và dập tắt khát vọng học tập của học sinh ở bên ngoài lớp học. Bằng cách làm mẫu các thái độ và niềm tin minh hoạ cho tư duy độc lập và sáng tạo cũng như bằng cách tạo ra một văn hoá lớp học đánh giá cao lòng say mê học tập, các học sinh sẽ không bị giới hạn trong khuôn khổ những kiến thức và kĩ năng được học ở trường. Các em có thể biến bất kể kinh nghiệm gì thành kinh nghiệm học tập.

Tài liệu tham khảo

Costa, A. L. (2000a). *Các yếu tố cấu thành của một chương trình phát triển tốt kĩ năng tư duy*. Seattle, WA: Chân trời mới. www.newhorizons.org/strategies/thinking/costa2.htm* Tiếng Anh

Costa, A. L. (2000b). Thói quen tư duy. Trong A. L. Costa (Ed), *Phát triển tư duy: Sách tài nguyên cho việc Dạy học tư duy*, (trang 80-83). Alexandria, VA: ASCD.

Costa, A. L. & Kallick, B. (2000a). *Mô tả 16 thói quen tư duy*. Alexandria, VA: ASCD.

Costa, A. L. & Kallick, B. (2000-2001b). *Thói quen tư duy*. Highlands Ranch, CO:

Nghiên cứu các mẫu không có giới hạn. <http://www.habits-of-mind.net/>* Tiếng Anh

Wegerif, R. (2002). *Tổng quan về các kĩ năng tư duy, kĩ thuật, và học tập*. Bristol, Anh Quốc: NESTA. www.nestafuturelab.org/research/reviews/ts01.htm* Tiếng Anh